

ПРОФЕСІЙНО-ОРІЄНТОВАНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ЯК УМОВА ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТІ ФАХІВЦЯ (НА ПРИКЛАДІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ТЕЛЕРЕПОРТЕРА)

В статті розглядається професійно-орієнтоване середовище як педагогічна умова формування компетентності майбутнього фахівця та надається обґрунтування доцільності його створення у процесі фахової підготовки телевізійних репортерів; досліджено сутність цього середовища, його структура та складові; професійне мислення розглядається як важлива складова компетентності майбутнього фахівця; надаються конкретні форми навчальної діяльності майбутніх телерепортерів як приклад використання активних методів навчання у професійно-орієнтованому середовищі.

Ключові слова: професійна компетентність; фахова підготовка телерепортера; професійне мислення; професійно-орієнтоване середовище; активні методи навчання.

Вступ. В останній час ми спостерігаємо переосмислення поглядів на вищу освіту та її якість, ставиться питання про механізми підвищення її якості. Вища освіти розглядається як «сукупність систематизованих знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, інших компетентностей» (Закон України «Про вищу освіту», 2014, с. 1). Одержує поширення «модель навчання, що базується на компетентнісному підході й методі проектів, коли створюється навчальне середовище, зосереджене на проекті. Це знаменує перехід дидактики вищої школи до більше просунутої методології» (Байденко В. І., 2003, с. 21).

Мета статті - розглянути професійно-орієнтоване середовище як педагогічну умову формування компетентності майбутнього фахівця (а саме її складника - професійного мислення) та обґрунтувати доцільність його створення у процесі фахової підготовки телевізійних репортерів.

Використання активних методів навчання у просторі професійно-орієнтованого середовища щодо формування компетентності майбутнього телерепортера.

Проблема створення у виші спеціального навчального середовища не є новою, вона розглядалася в роботах А. Вербіцького, В. Віленського, В. Гусєва, Л. Пікульової, Г. Селевко, А. Хуторського та ін. Аналіз літератури з проблем розробки й реалізації навчального середовища показав, що на сьогодні існує велика різноманітність поглядів на це поняття, його зміст і компоненти.

Відповідно до підходу М. Віленського, «у виші необхідно створити спеціальне середовище, наповнене предметним професійно орієнтованим змістом, що відповідає вимогам підготовки у вузі конкретних фахівців» (Віленський М. Я., 2004, с. 26). На думку Л. Пікулевої «професійно орієнтоване освітнє середовище є цілісністю, що розвивається, володіє спрямованістю, динамічністю, воно покликане виконувати інтегруючу, розвиваючу, ціннісно-утворюючу, інтерактивну функції» (Пікулева Л. К., 2004, с. 5). Функціонування зазначеного середовища як сукупності всіх компонентів процесу підготовки фахівця здійснюється в рамках певного профілю навчання. Відповідно до цього ми працюватимемо з таким поняттям, як *«професійно-моделююче середовище»*, суть якого полягає в моделюванні професійної діяльності, створенні умов, максимально наближених до реальної діяльності телевізійних репортерів, у процесі якої й формуються компетентність.

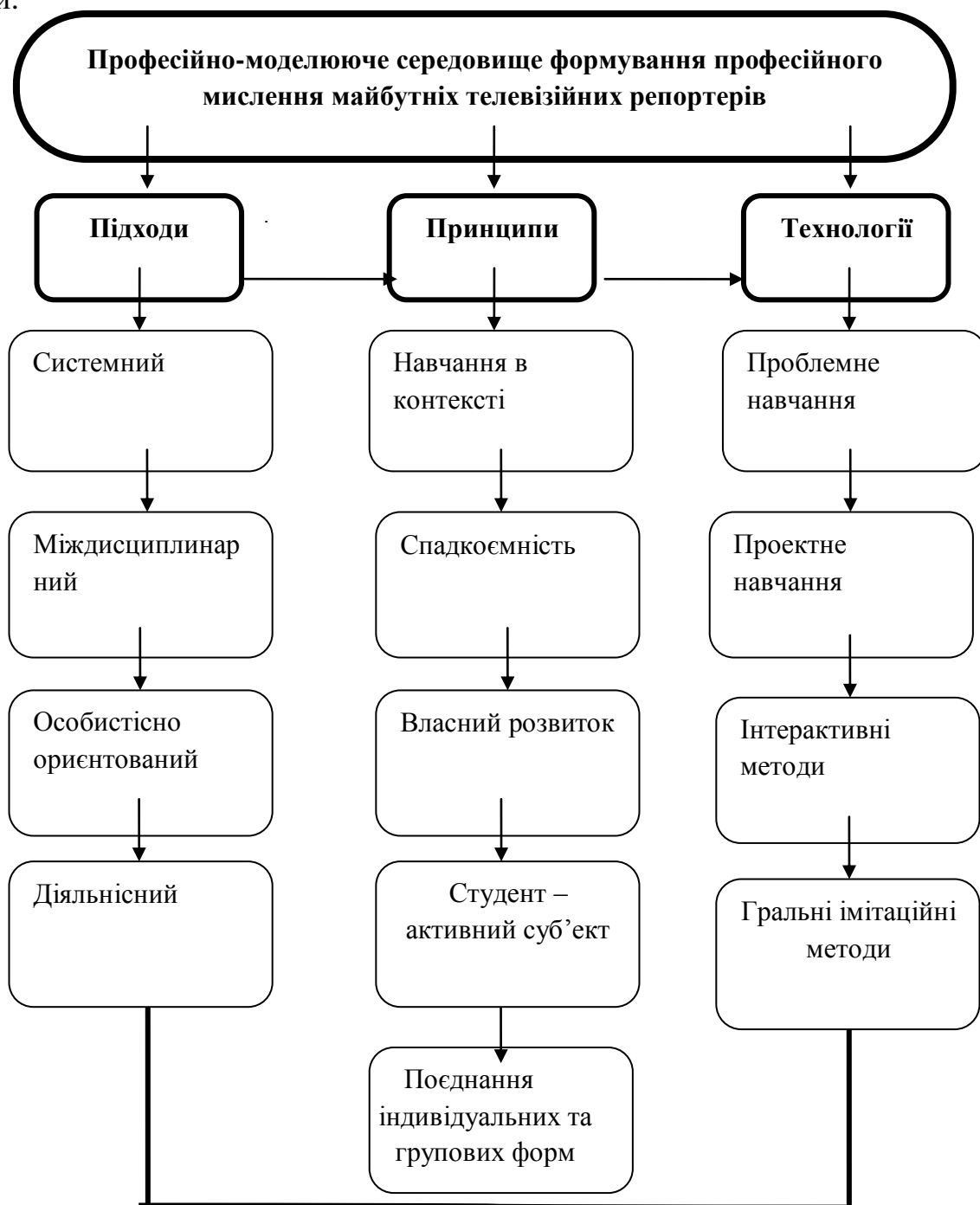
Процес переходу активних методів і форм навчання з включенням елементів проблемності, різноманіття форм самостійної роботи пов'язаний з оновленням навчальних програм, метою якого є досягнення балансу між когнітивним засвоєнням програм і формуванням базових компетентностей. Посилення когнітивних та інформаційних основ у сучасному світі не покривається традиційним поняттям професійної кваліфікації, тому більш адекватним стає поняття *компетентності*. У прикладній професійній психології компетентність порівнюють із професіоналізмом, але професіоналізм як високий рівень виконання професійної діяльності забезпечується професійною спрямованістю й професійно важливими здібностями. За Ю. Рашкевичем «компетентності являють собою динамічне поєднання знань, розуміння, навиків, умінь та здатностей. Розвиток компетентностей є метою навчальних програм» (Рашкевич Ю. М., 2014, с. 13). Цікаво відзначити, що Е. Зеєр, розглядаючи поняття «професійна компетентність»,

відносить його до підструктури суб'єкта професійної діяльності й визначає основні компоненти – соціально-правова компетентність, спеціальна компетентність, персональна компетентність, аутокомпетентність (Зеєр Е. Ф., 2003, с. 34) У нашій статті ми акцентуємо увагу на такому компоненті, як спеціальні компетентності – «підготовленість до самостійного виконання конкретних видів діяльності, вміння вирішувати типові задачі й оцінювати результати своєї праці, здатність самостійно набувати нових знань та вмінь зі спеціальності» (Зеєр Е. Ф., 2003, с. 53) й вважаємо, що однією із складових компетентності є професійне мислення майбутніх фахівців. До того ж компетентність визначається як «динамічна комбінація знань, вмінь і практичних навичок, *способів мислення*, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, яка визначає здатність особи успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність» (Закон України «Про вищу освіту», 2014, с. 2).

Ефективність діяльності будь-якого фахівця, його професійну компетентність пов'язують перш за все з особливим видом мислення – професійним. В. Морозова, акцентуючи увагу на взаємозв'язку професійного мислення з компетентністю, зазначає, що «показником професійної компетентності може бути ступінь розвитку професійного мислення, що виявляється в особливостях постановки й вирішення професійних задач. Підвищення професійної компетентності повинно спиратися на знання ролі й місця професійного мислення у структурі професійної компетентності» (Морозова В. Е., 2000, с. 3). Ми розглядатиме професійно – орієнтоване середовище як умову формування компетентності майбутнього фахівця (телевізійного репортера), а саме – його професійного мислення.

Для забезпечення спадкоємності між навчальним середовищем і професійним середовищем ми розробили модель професійно-моделюючого середовища за певними принципами та розглядатиме його як систему чинників, що впливають на формування інтегративних професійно важливих якостей та стимулювання мотиваційної сфери. Створення професійно-моделюючого навчального середовища передбачає опис його як системи, що включає компоненти: цілі (відповідно до методологічного підходу), принципи й технології навчання, яку ми подаємо у вигляді

схеми.

Отже, спеціально організоване навчальне середовище, наповнене предметним професійно орієнтованим змістом та відповідає вимогам фахової підготовки телевізійного репортера. Воно має цілеспрямований характер (формування компетентності та професійного мислення) засновано впровадженні в навчальний процес активних форм і методів професійно-орієнтованого навчання, при цьому змінюється роль викладача з головного носія інформації в помічника студентів та співавтора навчального процесу.

Зупинимося на групі методів інтерактивного навчання. При реалізації лекційних форм навчального процесу в рамках викладання дисципліни «Мистецтво телерепортажу» ми пропонуємо використовувати *лекцію-дискусію* як інтерактивний неімітаційний метод, в основі якого лежить об'єднання звичайної лекції з дискусіями. Для підвищення ефективності викладач повинен створити дискусію, яка передбачає підготовку провокаційних питань, визначення проблем, що дають імпульси до роздумів, додаткові приклади та порівняння. Ця лекція-дискусія відбуватимуться в режимі чергування інформаційного викладу матеріалу з блоками дискусії – обговорення певних поглядів, понять, теоретичних і практичних положень. Як приклад пропонуємо опис лекції-дискусії за темою «Репортер – фабрика виробництва репортажів». Лекція починається зі вступної частини, у якій викладач визначає тему лекції, план, режим роботи студентів під час лекції. Зміст першого блоку об'єднаний темою «Робота телерепортера як закінчений цикл створення новинного відеосюжету», а другого – «Факт – основа інформації в телерепортажі». По закінченні викладання усного матеріалу викладач повинен запропонувати студентам відповісти на складені питання для вирішення проблем у процесі дискусії, що дозволить студентам ефективно засвоїти зміст лекції. Під час евристичної бесіди студенти мають можливість оволодіти методом самостійного пошуку вирішення проблеми, наприклад – «Телерепортер – це лише журналіст?» або «Думка репортера в матеріалі відеосюжету (прямий і непрямий виклад)», що допомагає активізувати професійне мислення майбутніх телерепортерів.

Наступною формою організації професійно-моделюючого середовища ми обрали *практичний семінар* як найбільш адекватну модель навчально-професійних відносин та оптимальну форму завдяки відтворенню професійно орієнтованих ситуаційних моделей. На практичному семінарі підвищується активність кожного студента завдяки особистій участі у винайденні оптимального рішення та його обговорення, при цьому акцент робиться не на самому рішенні, а на процесі його знаходження, спонукає студентів до активної мисленнєвої діяльності. Практичний семінар має бути чітко структурований, але залежно від мети, ми обиратиме певні методи та прийоми, формувати пакет навчальних професійно-орієнтованих завдань.

Приводимо приклад проведення заняття з фахової дисципліни «Основи тележурналістики» за темою «Журналістський текст в роботі телерепортера». Обов'язковим етапом заняття є створення журналістського тексту до відповідного відеоряду за зазначеною тематикою. Для підготовчого етапу ми обрали декілька психогімнастичних вправ, метою яких було налаштувати студентів на роботу за певною тематикою заняття, що включає широке коло різноманітних вправ: письмових, усних, вербальних, невербальних, малюнкових, танцювальних тощо. Мета такої роботи – створення групової атмосфери, на тлі якої розгортаються події змістового плану. Реалізацію цієї мети було досягнуто у вправах «Бліц-асоціації» і «Монтаж асоціацій», де потрібна емоційно-образна актуалізація проблем створення журналістського тексту й рішення професійних задач, їхній логічний зв'язок.

Основний етап проведення практичного семінару ми пов'язували з використанням імітаційних неігрових активних методів навчання, до яких відносимо метод конкретних ситуацій - імітаційні вправи на знаходження студентами рішення. Використовуючи цей метод імітаційних вправ з теми «Створення й виклад журналістського тексту в контексті роботи телерепортера», ми поділили групу на дві рівні частини й розмістили в різних приміщеннях. Було запропоновано відеосюжет із закадровим текстом, обговорено його інформаційний привід, але в одній групі студентам демонстрували тільки відеоряд без звуку, а в іншій тільки аудіоряд без відео. Завдання студентів першій групи полягало в написанні відповідного відеоряду закадрового тексту з подальшим читанням його синхронно перегляду (індивідуальне завдання). Друга група повинна була описати відеоряд, склавши монтажний план (індивідуальне завдання). У ході заняття кожний студент представив свою роботу, а інші наші оцінюють однокласників. Після демонстрації роботи в кожній групі визначався вдалий варіант тексту і змодельованого відеоряду, а потім було показано відеосюжет зі звуком.

При подальшій реалізації форм організації професійно-моделюючого середовища ми пропонуємо використати *проблемну лекцію*, що передбачає залучення викладачем аудиторії до вирішення проблеми, пов'язаної з темою заняття. Надаємо приклад проблемної лекції з дисципліни «Основи режисури» (тема

«Особливості режисури телерепортажу»). Проблемна лекція починається традиційно зі вступу - виклад незвичайного випадку з життя Дзиги Вертова під час зйомки сюжету для кінохроніки (Д. Вертов, 1966, с. 18), що створює невимушену атмосферу й мобілізує увагу студентів. На наступному етапі ми показуємо особливості роботи репортера як журналіста-оператора-режисера, після чого формулюємо загальну проблему необхідності оволодіння їм режисерськими технологіями. Цей матеріал важливо викладати, покликаючись на факти, авторитетні висловлювання й особливості роботи фахівців на регіональному телебаченні, для яких універсальність телевізійних професій є реальністю сьогодення. Далі необхідно чітко визначити перелік проблем і питань теми, та розкрити їхню сутність: екранність професії, закономірності сприйняття візуального образу події, специфіку зйомки (визначення й співвіднесення змістових компонентів у репортажі, вибір точок зйомки, атмосфери в кадрі), сполучення всіх компонентів при монтажі, співвідношення відеоряду з текстом. При цьому викладачеві необхідно вибудувати схему рішення поставленої проблеми, показати шляхи її розв'язання й можливі результати, які повинні будуватися на порівняльному аналізі режисерських прийомів для репортажу й для нарису (статика й динаміка кадру, хронікальність і постановка, фактаж і художній образ та ін.). На етапі узагальнення можливо сконцентрувати увагу аудиторії, викладаючи цитату із щоденників Дзиги Вертова щодо «Кінооків» (Д. Вертов, 1966)

Висновки. Створення професійно-орієнтованого середовища, заснованого на впровадженні активних форм і методів навчання у форматі контекстного навчання, забезпечить ефективне формування професійного мислення як складника компетентності телевізійних репортерів. Сутність середовища полягає в моделюванні професійної діяльності, створенні умов, максимально наближених до реальної діяльності.

Література

1. **Байденко В. И.** Модернизация профессионального образования: современный этап / В. И. Байденко, Джерри Ван Зантворт. – 2-е изд., доп. и перераб. – М. : Исследоват. центр проблем качества подготовки специалистов, 2003. – 674 с.
2. **Вертов Д.** Статьи. Дневники. Замыслы / Д. Вертов ; ред.-сост. С. Дробашенко. – М. : Искусство, 1966. – 320 с.

3. **Виленский В. Я.** Технологии профессионально-ориентированного обучения в высшей школе : учеб. пособие / В. Я. Виленский, П. И. Образцов, А. И. Уман ; под ред. В. А. Сластенина. – М. : Пед. о-во России, 2004. – 192 с.

4. **Закон України «Про вищу освіту»** // Щоденне вид. органів держ. виконавчої влади України : Уряд. кур'єр. – 24.12.2014. - № 240 – С. 1 – 5. – (Нормативно-правовий акт).

5. **Зеер Э. Ф.** Психология профессий : учеб. пособие для студентов вузов / Э. Ф. Зеер. – 2-е изд. – М. : Академ. Проект ; Екатеринбург : Деловая кн., 2003. – 336 с. – («Gaudeamus»).

6. **Морозова В. Е.** Учет особенностей педагогического мышления при повышении профессиональной компетентности воспитателей ДООУ в условиях ИПК : автореф. дис. на соиск. степ. канд. пед. наук : спец. 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования» / В. Е. Морозова. Барнаул, 2000. - 20 с.

7. **Пикулева Л. К.** Профессионально ориентированная среда как средство повышения эффективности непрерывного педагогического образования в комплексе «педвуз – педколледж» : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Пикулева Людмила Константиновна. – Екатеринбург, 2004. – 203 с.

8. **Рашкевич Ю. М.** Болонський процес та нова парадигма вищої освіти [Текст] : монографія / Ю. М. Рашкевич. - Львів : Вид-во Львів. політехніки, 2014. – 168 с.

References

1. **The Law of Ukraine "On Higher Education", Legal act (24.12.2014)** //Shchodenne vyd. orhaniv derzh. vykonavchoi vlady Ukrainy : Uriad. Kurier, 240, 1-5. (in Ukrainian).

2. **Baidenko, V.I. and Jerry van Zantwort**(2003), Modernization of vocational education and training: modern stage, 2nd edition. Moscow, Research Center on problems of quality of specialists training, 674 p. (in Russian).

3. **Vilenskiy, V. Ya.**(2004) *Technologies of professional oriented training* at higher school. Moscow, 192 p. (in Russian).

4. **Pikuleva, L. K.**(2004) Professionally oriented environment as a means to improve the efficiency of continuous pedagogical education in "teacher training University — college". Candidate's thesis, Ekaterinburg, 203 p. (in Russian).

5. **Zeer, E. F.**(2003) *Psychology of professions*, 2nd edition. Moscow, 336 p. (in Russian).

6. **Rashkevych, Yu. M.** (2014) *The Bologna Process and the new paradigm of higher education*. Monograph. Lviv, Lviv Polytechnic University Publishing House, 168 p. (in Ukrainian).

7. **Morozova, V. E.** (2000). Consideration for the peculiarities of pedagogical thinking during process of increasing professional competence of teachers of preschool educational institutions at the institutes for advanced training. Thesis abstract. Barnaul, 20 p. (in Russian).

8. **Vertov, D**(1966) *Article. Diaries. Ideas*. Moscow, 320 p. (in Russian).

А. Лесневская

ПРОФЕССИОНАЛЬНО-ОРИЕНТИРОВАННАЯ СРЕДА КАК УСЛОВИЕ ФОРМИРОВАНИЯ КОМПЕТЕНТНОСТИ СПЕЦИАЛИСТА (НА ПРИМЕРЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ ТЕЛЕРЕПОРТЕРА)

В статье рассматривается профессионально-ориентированная среда как педагогическое условие формирования компетентности будущего специалиста и предоставляется обоснование целесообразности ее создания в процессе профессиональной подготовки телевизионных репортеров; рассмотрена сущность этой среды, ее структура и составляющие; профессиональное мышление рассматривается как важная составляющая компетентности будущего специалиста; как пример обучения в пространстве профессионально-ориентированной среды рассматриваются конкретные формы учебной деятельности будущих телерепортеров в университете.

Ключевые слова: профессиональная компетентность; профессиональная подготовка телерепортера; профессионально-ориентированная среда; активные методы обучения.

A. Lisnevka

PROFESSIONALLY ORIENTED ENVIRONMENT AS A CONDITION FOR FORMATION OF SPECIALISTS' COMPETENCE (IN THE CONTEXT OF TRAINING OF TELEVISION REPORTERS)

Strengthening of cognitive and informational foundations in the modern world are not covered by the traditional concept of professional qualification, so the concept of competence becomes more adequate. The article deals with professionally oriented environment as a pedagogical condition for formation of future specialists' competence and provides rationale for its creation in the process of training of television reporters.

One of the components of future specialists' competence is professional thinking. It should be formed in a specially organized learning environment filled with meaningful professionally oriented content meeting the requirements of professional training.

Professionally-oriented environment has a task-oriented nature (formation of professional competence and thinking) based on the development and implementation of active forms and methods of learning into the training process. In this case the role of the teacher changes from the information source to students' assistant and sometimes co-author within the learning process.

The specific forms of training of future television reporters at the university are considered as an example of the use of active training methods in the space of a professionally-oriented environment: problem solving lecture, practical seminar, lecture-discussion.

Keywords: professional competence; professional training of television reporters; professionally oriented environment; active methods of teaching.

Рецензенти:

Зюзіна Т. О. – д. пед. н., проф.
Бровко О.О. – д. філол. н., проф.

Надійшло до друку 27.03.2015

Лісневська Аліна Леонідівна – доцент кафедри української літератури, компаративістики та соціальних комунікації Київського університету імені Бориса Грінченка, кандидат педагогічних наук, e-mail lesnevskaya_alina@mail.ru

Я, Лісневська Аліна Леонідівна, підтверджую, що подана мною стаття «Професійно-орієнтоване середовище як умова формування професійної компетентності фахівця (на прикладі підготовки телерепортера)» до науково-методичного журналу «Неперервна професійна освіта: теорія і практика» є оригінальною та ніде раніше не була опублікована.

Статтю опубліковано за рахунок благодійного внеску до Благодійного фонду ім. Антона Макаренка.

Внесок автора 100 %.

Дата

Підпис / ПІБ